

БАНКІВСЬКІ ПОСЛУГИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННИХ КЛАСТЕРІВ

Анотація. Світовий досвід свідчить, що формування конкурентних переваг економічних систем різних рівнів, забезпечується безпосередньо через формування та функціонування утворень кластерного типу. Головна ідея - визначення теоретичних основ можливості створення транскордонного фінансового євро регіонального мегакластеру України та Росії, аналіз його економічної та соціальної вигоди. Дослідження «Фінансові послуги в забезпеченні становлення кластерних ініціатив транскордонного співробітництва» є фундаментальні. У зв'язку з цим, побудова та управління транскордонними кластерами, як нового напрямку інституціоналізації української економіки є першочерговим завданням.

Ключові слова: кластер, банк, мережевий агент, євро регіон, транскордонне співробітництво, мегакластер, Слобожанщина.

Вступ. Просування науково-технічного прогресу об'єднаннями підприємств (їх горизонтальними, вертикальними та регіональними зв'язками), конкурентні переваги господарюючих суб'єктів визначаються гнучкістю і особливістю трансформації управлінських технологій. Прикладом форми об'єднання, на основі якої реалізуються перелічені вище критерії, є кластер.

Проблема реалізації кластерних моделей розвитку активно вивчалася як українськими, так і закордонними дослідниками, в той час як теоретико-методологічні та практичні проблеми становлення кластерних ініціатив у межах транскордонного співробітництва потребують подальших досліджень. Серед вчених, роботи яких присвячені дослідженню окресленої теми, - Жданова О.І.[4], Соколенко С.І. [10], Мікула Н.І.[6] та ін.

Як науковий апарат авторами використані метод ієрархічної структури, методи економічного аналізу, експертних оцінок, SWOT-аналіз, аналізу ієрархій Т. Сааті. Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному і методичному обґрунтуванні підходів до управління інтеграційними процесами на ринку фінансових послуг на основі формування кластерних утворень.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні напрямків рішення науково-практичного завдання, пов'язаного з удосконаленням процесу формування та управління фінансовими кластерами, де банк виконує функції мережевого агента, як ключового фактора підвищення конкурентоспроможності даної форми об'єднання господарюючих суб'єктів в умовах необхідності активізації інноваційної діяльності останніх.

Результати. Під фінансовим кластером науковці визначають групу територіально локалізованих підприємств, науково-виробничих і фінансових компаній, пов'язаних між собою технологічною ланкою або орієнтованих на спільний ринок ресурсів чи споживачів, що мають мережеву форму управління, конкурентоспроможних на певному рівні та здатних генерувати інноваційну складову - основу їх конкурентоздатності на ринках.

Кластерна форма територіально-економічного об'єднання підприємств з фінансовими та страховими компаніями, науково-дослідними інститутами та освітніми

установами в українських умовах не є розповсюдженою. Вибір стратегії розвитку фінансових кластерів як концепції державної регіональної політики дозволить посилити переваги кластерних форм організації підприємств як «точок росту», і забезпечить вихід на світовий ринок конкурентоспроможних компаній (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив принципів кластерного підходу на регіональну політику

Вид політики	Традиційний підхід	Новий підхід	Характеристика кластерної програми
Регіональна політика	Перероз-поділ фін. ресурсів з провідних регіонів в відстаючі	Створення конкурентних регіонів шляхом об'єднання місцевих «гравців» і активів;	- Основна мета – підвищення конкурентоспроможності регіону; - Широкий підхід до цілей кластеру, зокрема розробка та впровадження інноваційного підходу; - акцент на взаємодію учасників.
Науково-технічна політика	Фінансування окремих одно секторних проектів	Фінансування спільних досліджень, що включає зв'язки з промисловістю, комерціалізацією.	- Акцент на новітні технології; - Використання та закріплення територіальних методів впливу на інвестування у дослідження; - впровадження спільних досліджень та інструментів для підтримки комерціалізації; - робота з великими та малими компаніями, підтримка дочірніх та нових проектів;
Промислова політика	Субсидії провідним компаніям	Підтримка широких потреб компанії, освоєння технологій (особливо відносно малого бізнесу).	Програми обирають один з наступних підходів: - Робота з компаніями, що відповідають за національне зростання; - Підтримка галузей, що здійснюють перехід та очікують спад рівня зайнятості; - Допомога дрібним компаніям у визначенні бар'єрів зростання та освоєння технологій; - створення конкурентних переваг для залучення інвестицій та створення експортних брендів.

Особливості кластеризації української економіки на сучасному етапі та найбільш типовий профіль українських кластерів представлено у табл. 2

Таблиця 2

Типізація українських кластерів

Критерії	Тип кластера			
	Ембріональний		Розвинений	Зрілий
Стадія життєвого циклу	Ембріональний		Розвинений	Зрілий
Рівень розвитку	Сильний	Стійкий	Потенційний	Латентний
Економічна значимість	Зростаючий		Спадаючий	Стабільний
Межі локалізації	Міський	Регіональний	Національний	Міжнародний
Глибина	Глибокий		Мілкий	Невизначеної глибини
Спеціалізація	Індустріальний		Інноваційний	Сервісний
Характер ядра	Центрований			Дифузний
Організаційно-господарська форма	Холдинговий			Традиційний

Варто зазначити, що за типологією українські кластери схожі з російськими, що обумовлено спільним планово-соціалістичним минулим.

Для успішної реалізації кластерного підходу на рівні суб'єктів України необхідно відмовитися від традиційної системи галузевих пріоритетів, оскільки підтримка кластерів та створення відповідних умов для їх розвитку може принести більш суттєві результати у порівнянні із захистом інтересів окремих галузевих ринків або груп виробників.

В Україні існує достатньо прикладів кластерного руху, але їх головним недоліком є недовикористання *системних ознак побудови кластерів* та як наслідок – недостатня реалізація *ринку фінансових послуг* як забезпечувальної підсистеми їх розвитку.

Посилення конкуренції на ринках фінансових послуг, зокрема з глобальними банківськими групами, що володіють розвинутими банківськими технологіями, висуває перед українськими банками нові вимоги. У цілому важливим завданням для них є прискорення інтеграції з іншими ланками соціально-економічної системи, банківськими установами. Вирішення цього завдання пов'язане з необхідністю становлення кластерних ініціатив на ринку фінансових послуг, розвитку транскордонного співробітництва для оптимізації очікуваного ефекту від кластеризації, - оскільки на сучасному етапі для української економіки вигідно не тільки створення «внутрішніх» кластерів як стійких субконтрактингових схем, але і побудова транскордонних кластерів, що забезпечують зміцнення конкурентоспроможності прикордонних територій України, особливо в умовах СОТ.

Управління процесом формування, розвитку та забезпечення конкурентоспроможності кластеру може здійснюватися з боку мережевого агента [4], який виступає посередником між банком, що обслуговує підприємства кластеру, та підприємствами, що входять до його складу. Але запропонований Ждановою О.І. [4] механізм не повною мірою задовольняє умови реалізації кластером конкурентних переваг на ринку, ускладнює структуру управління кластером і не дозволяє установі банку через надання банківських послуг максимізувати очікуваний ефект від функціонування кластеру.

Авторами запропоновано варіант організації системи управління кластером, за якого банк виступає сполучною та координуючою ланкою у побудованому кластері через надання банківських послуг (рис.1).

Дана управлінська схема дозволяє зменшити комерційний ризик кластеру при збереженні оптимального рівня мобільності. Роль банку полягає у здійсненні індивідуальної роботи з учасниками групи. При скороченні управлінської автономії підприємств знижується комерційний ризик і підвищується стійкість системи з огляду на активізації дії управлінського механізму, що дозволяє мінімізувати можливі помилки системи кластерної мережі.

Створення єврорегіонів і кластерів мають спільну базу реалізації, тому що їх основою є загальний територіально-фінансово-економічний принцип. У зв'язку з цим активна робота з транскордонного співробітництва єврорегіону «Слобожанщина» була відзначена на державному рівні, і цьому сприяло впровадження в його діяльність кластерних ініціатив.

Єврорегіон «Слобожанщина» створений вздовж осі між обласними центрами Белгородської та Харківської областей. На цій території концентрується основний економічний та технологічний потенціал розглянутих регіонів. Єврорегіон «Слобожанщина» може розглядатися як організаційна платформа кластеру за такими ознаками: географічної близькості, наявності взаємопов'язаних структур, спільних цілей та встановлення різного роду відносин, у тому числі і банківських, без яких вони не можливі.

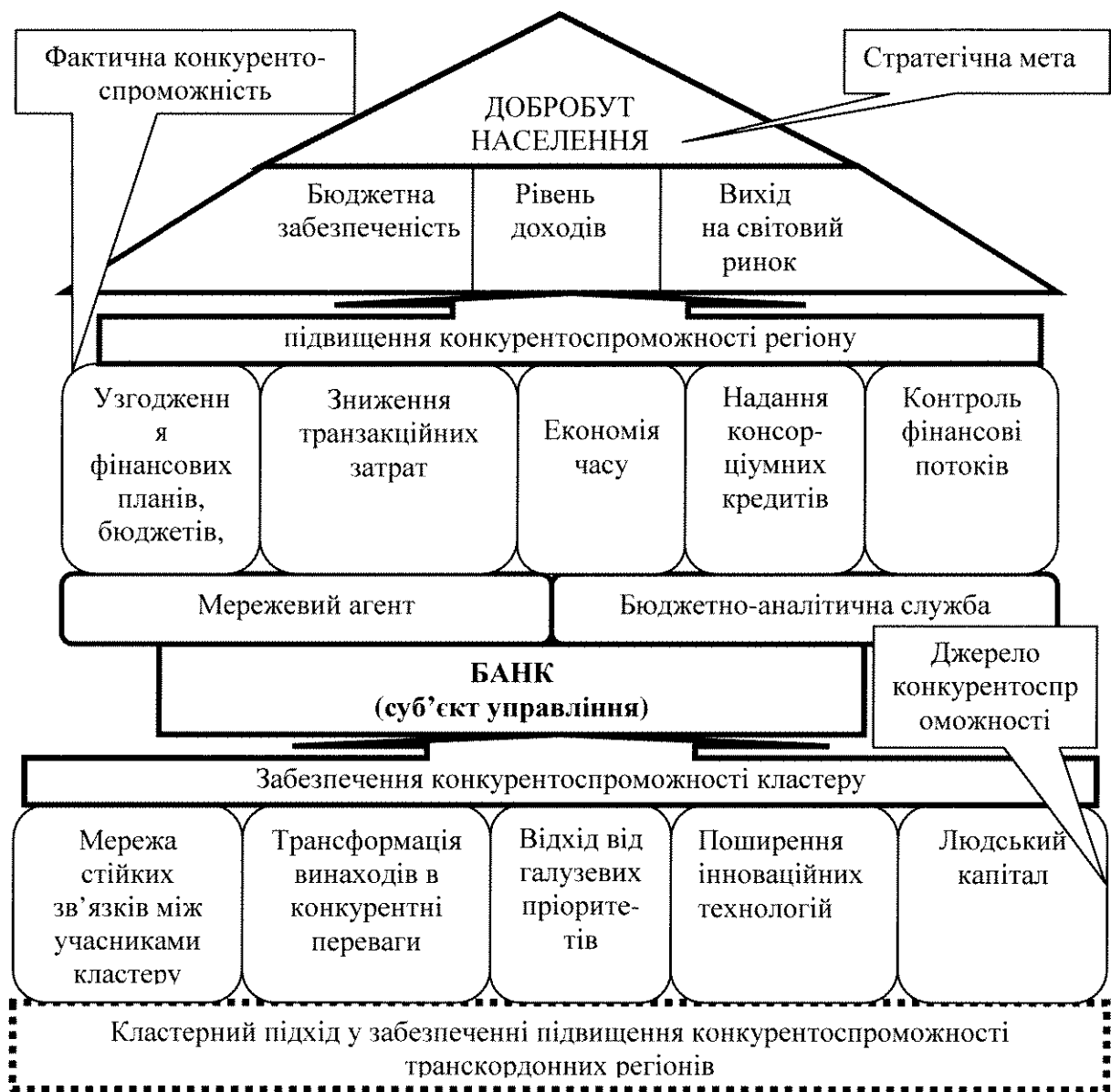

Рис. 1. Банківська установа у забезпеченні розвитку транскордонних кластерів

Основою створення бізнес-мереж на ринку фінансових послуг єврорегіону «Слобожанщина» є розвинута банківська система як в Харківському регіоні, так і в Белгородській області, які займають в своїх країнах за концентрацією банківських послуг на душу населення перші місця після столиць [9,7].

З метою вибору пріоритетних форм ведення розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності експериментальним шляхом, об'єктом дослідження було обрано белгородський ЗАТ «Карбон», що представляє собою фінансову підсистему і є невід'ємною частиною складної фінансової системи регіону та країни в цілому. Проведення SWOT-аналізу та застосування методу аналізу ієрархій Т. Сааті оптимальною формою розрахунків дозволило визначити авансовий платіж. Варіантом усунення недоліків та збільшення кількості форм здійснення розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності може виступати створення транскордонного кластеру з підприємств-імпортерів, підприємств-експортерів та банківської установи, що виступає контрактором.

Для побудови моделі транскордонного фінансового мегакластеру та активізації кластерної ініціативи банківського сектору Харківського та Белгородського регіонів запропоновано використовувати метод ієрархічної структури [3] і за результатами проведених досліджень сформувавши модель транскордонного мегакластеру.

Як мережевого агента обрано банк «ВТБ», тому що це універсальний банк, який входить у міжнародну фінансову групу ВТБ та включений у 20-ку найбільших фінансових установ України, другий за фінансовими показниками банк Росії. Група ВТБ – особлива банківська група на пострадянському просторі, перша міжнародна фінансова група російського походження. Стратегія розвитку даної фінансової установи передбачає обслуговування фінансових потоків Україна – Росія [8].

У Харківському регіоні група ВТБ представлена Регіональною дирекцією ВАТ «ВТБ Банк», у Белгородському – банком «ВТБ 24».

Публічної інформації про партнерів та клієнтські бази банків не надано у остатньому обсязі. Запропонована модель розроблена на основі аналізу даних офіційного сайту російського банку ВТБ-24 [7], доступ до інформації щодо партнерів і клієнтів Харківської філії банку ВТБ обмежений [8].

Сукупність партнерів банку «ВТБ 24» структуровано на підставі аналізу мережі наявних у них зв'язків один з одним, виводяться залежності між ними. Кожному підприємству-партнеру [7] у списку присвоєно порядковий номер, що використовується при побудові матриці залежностей. За наявною публічною інформацією, представленою у мережі на офіційних сайтах підприємств, була сформована матриця залежностей і за результатом проведення ітерацій виділено чотири рівні моделі.

У третьому рівні - партнери банку, що найбільшою мірою за наявністю й характером «розгалужень» і зв'язків з іншими суб'єктами-партнерами банку «ВТБ-24» підходять для моделі створення кластеру. Отже, у нульовому рівні моделі представлена сукупність підприємств, які (за наявними офіційними даними) прямо не співпрацюють з іншими партнерами банку ВТБ-24 (рис.2).

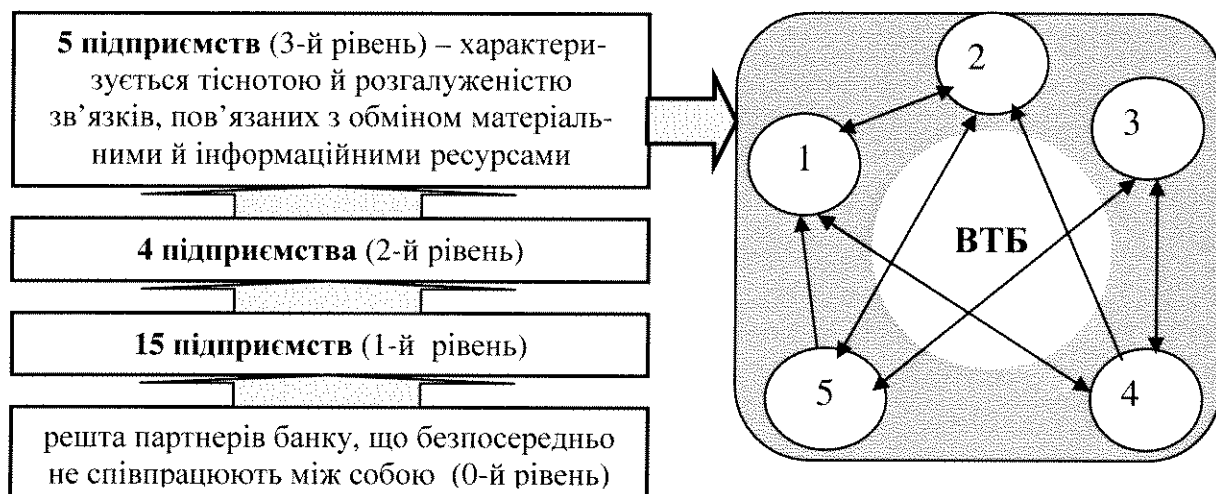

Рис. 2. Інформаційна модель формування транскордонного мегакластера сворегіону «Слобожанщина»

Отже, для розробки остаточної ефективної моделі становлення кластерних ініціатив у межах транскордонного співробітництва євросерегіону «Слобожанщина» необхідно взяти за основу третій рівень побудованої інформаційної моделі, в структурі

якої закладено «технологічний комплекс», і включити до нього партнерів і клієнтів представлених організацій у Харківському регіоні.

Висновки. Цінність кластерного підходу можна розглядати з трьох позицій. По-перше, кластерний підхід дозволяє більш ефективно сфокусувати політику, при цьому не виникає загроза посилення секторно-орієнтованої (галузевої) політики. По-друге, кластерний підхід корисний для інтеграції політики - заходи та проекти також можуть інтегруватися на рівні окремих кластерних програм. По-третє, кластерний підхід є ефективним джерелом соціально-економічної інформації - активному залученню приватного сектора. Актуальні повідомлення про стан кластеру та оцінка його потреб може бути ефективно використана при розробці політики підприємства, регіону, держави.

Таким чином, авторами розроблені і запропоновані наступні рекомендації з реалізації кластерної політики на ринку банківських послуг:

1) створити план дій щодо реалізації приватно-державного партнерства, включаючи створення мережі майданчиків (технопарки, бізнес-парки тощо) для регулярної взаємодії бізнесу, науково-освітніх закладів і влади дзеркально по обидва боки кордону;

2) провести аналіз конкурентоспроможності банківських установ прикордонних регіонів, а також рівня конкурентоспроможності продукції, що випускається їх підприємствами, і визначити точки економічного зростання, які могли б стати основою для створення транскордонних кластерів;

3) розробити теоретичні основи та реалізувати на практиці заходи з оцінки можливостей використання механізмів страхування, а також інших бізнес-процесів для реалізації «довірчих» відносин між банками;

4) розглянути можливість створення агентств регіонального розвитку для реалізації кластерних ініціатив у євро регіоні;

5) забезпечити включення кластерного підходу в регіональні програми і стратегії соціально-економічного розвитку;

6) спільно з діловими та експертними колами реалізувати процеси виділення банків, з якими можливі неформально довірчі відносини з метою обміну інформацією та розвитку кластерних форм співробітництва.

Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному і методичному обґрунтуванні підходів до управління інтеграційними процесами на ринку фінансових послуг на основі формування кластерних утворень. Результати аналізу та моделювання кластерних об'єднань можуть бути використані при підготовці стратегії розвитку територій та окремих банків.

Література

1. Блудова Н.С. Переваги кластерного підходу в управлінні економікою [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ncstu.ru>

2. Внукова Н.М. Кластерні ініціативи транскордонного співробітництва у забезпеченні конкурентоспроможності євро регіонів. – К. : ВД „ОРАНТА”, 2007. – С.26-28.

3. Внукова Н.М., Припула Н.І. Алгоритм моделювання ієрархічної структури проблем системи Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір, № 23706. — Київ, 2008.

4. Жданова О.И. Кластерная стратегия управления предприятиями как фактор повышения конкурентоспособности: автореф. дис. канд.економ. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / О.И. Жданова. - М. : 2008. – 29 с.

5. Ковальова Ю.М. Кластер як нова форма організації та розвитку економіки // Тези виступу на конференції «Становлення сучасної науки-2007» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.
6. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво : Монографія. – Львів : ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
7. Офіційний вебсайт Асоціації російських банків [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.vtb.ru
8. Офіційний вебсайт ВТБ Банку [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.vtb.com
9. Офіційний вебсайт НБУ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.bank.gov.ua
10. Соколенко С.І. Кластери в глобальній економіці / С.І.Соколенко. – К. : Логос, 2004. – 848 с.

Summary. This article is devoted the decision of the scientifically-practical task connected with perfection of formation and management transboundary klusters. The bank is considered as the network agent of the given form of association of managing subjects.

Keywords: klaster, bank, the network agent, euroregion, transboundary cooperation, region Slobozhanshchina

Стаття надійшла до редакції 09.02.2010